

2. **PIŁA** (30) sb f

piła (25), **pieła** (5) Calep.

a jasne, e z tekstu oznaczającego é niekonsekwentnie.

sg N piła (11). ◇ G piły (4). ◇ A piłę (6). ◇ I piłą (7). ◇ pl A piły (1). ◇ I piłami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Narzędzie z zębatym ostrzem wykonane najczęściej z metalu, służące do cięcia różnych materiałów; serra BartBydg, HistAl, Mącz, PolAnt, Calep, Cn; runcina Mącz, Calep, Cn; pila PolAnt; scobina, serraculum, senula Cn (27) : Serra, praetenuis ferri lamina ad resecandum ligna, pyła. BartBydg 142b; LibMal 1544/78v; Siefertzeniec iego [Dedalusa] Párdix wynalazł piłę wzywłszy formę z rybicy kości BielKron 23v; Mącz 345c; Calep 932b, 955b, [973]a [2 r.]; GostGosp 167; [Serra Piłá co nią rzezą drzewá. UrsinGramm 320 (Linde)].

[pieła do czego: 5 łożek zielasných, 2 rosty, 11 rożenków małych, 2 kliniej zielasne, pieła do rżazania drew InwMieszcz 1558 nr 83, 1571 nr 169.]

W połączeniach szeregowych (2): ci wżyfcy ktorzy ciężkim naczyniem robią/ zwyczáili lie ciężkie naczynie podnośić/ iáko ieft młot/ kośśá/ drzewo/ topor/ cepy/ piłá/ y drugie tym rowne BielSpr 2v; GostGosp 60.

W porównaniach (4): HistAl M6; Serratus, Na Xtált piły vcziniony. Mącz 388c, 388c. Cf Wyrażenie.

W charakterystycznych połączeniach: piła wielka (2), żelazna.

Zwrot: »piłą trzeć (a. przetrzeć, a. przecierać, a. rozcierać)« [szyk zmienny] (6): nálezli niektore zwierzętá máiące ná głowie kołci kárbowáne iáko piłá ktorą trą/ á bárzo oſtre iáko miecz [ossa serrata et acuta ut gladius] HistAl M6; Desecare arborem serra, Piłá drzewo przetrzeć. Mącz 377c, 331a, 361c, 388c; Calep 328a.

Wyrażenie: »jakoby ostra piła« (1): nátychmiałt wyłżlá beſtia przeciw im [wojskom Aleksandra]/ podobna Ipootamowi máiąc perli iáko v Kokodrillá/ grzbieth iakoby oſtra piłá HistAl I2.

Szereg: »siekiera albo piła« (1): tákże y domy rąbią kością oſtrą miáłto ſiekier álbo piły. BielKron 441.

a. Narzędzie tortur (5) :

Zwrot: »(drzewianą) piłą (na poły a. na przeky) przetrzeć (a. rozetrzeć, a. przecierać, a. [przerznąć]), przetarty« (3:2): Rozláł Manáſſes krew niewinną Ezáiałzá Proroká dzyádá ſwego mácierzyłtego przed miáłtem v Syloe/ kazał piłą drzewianą ná poły rozetrzeć. BielKron 90, 94; RejZwierc 152v; Ieden [wyznawca Chrystusowy] wiśiał zá nogi/ [...] drugi na czterzech palách rozbity/ drugi piłą przetarty/ drugi rozśiekány leżał SkarŻyw 441; ReszPrz 175; [miedzy ktorými [umęczonymi] byłá też [...] Tárbulá/ z pánną ſwoią ſłużebną/ ktore do palow przywiázáne/ y piłę przerznione/ okrutnie bárzo zámordowano. MartyrNik 45v].

b. Tartak; instrumentum ab aqua motum ligna scindens, mola tabularis, serra molaris, serratoria machina, tabularum seu asserum officina Cn (1) : [Hiszpani na wyspie Medera domów naczynili] y miełzkáią tám/ gdzie tháki vrodzay iż nadeń żadny lepſzy nie ieft/ ná kthorey też rzeki mierne/ wzdroidzie zdrowe. Pobudowáli nád nimi piły co drzewá trą rołkoſzney woniey BielKron 448v.

[Zestawienie: »młyn piła«: Piąty młyn, który zowią Piła. – Z tego żaden pożytek nie idzie pieniędzy, w którym tylko drzewo trą do potrzeby zamkowej. *LustrMalb* II 85.]

2. *Pilnik; lima Cn (3)* : Myśz w dom kowálki wbieżálá: Pożywienia tám śzukálá: A iednoż piłę nálázłá/ Ktorą śwymy zęby gryzłá/ Rzekłá piłá álbo śzáleiefz/ Iż mie zęby zwyćiężyć chceśz *BierEz* Rv; Limatura, Proch który páda pod piłę od piłowánia. *Mącz* 193d.

[Cf 1.PIŁA *Bez wystarczającego kontekstu WujNT przedm 22*].

Synonimy: **b.** młyn, »tarty młyn«, *tracz*.

MN